

БЕЛАРУСЬ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗЕЙНЕТАҚЫ ЖҮЙЕСІ

Беларусь Республикасында мемлекеттік тарату зейнетақы жүйесі жұмыс істейді. Жинақтаушы құрамдаушы жоқ, алайда жүйені реформалаудың бір нұсқасы – оны қолданыстағы тарату блогына қосу. Зейнетақымен қамсыздандыру мөлшеріне еңбек өтілінің ұзақтығы және сақтандыру жарналары төленген жалақы мөлшері әсер етеді. Қазіргі зейнеткерлер ақшалай жәрдемақыны жұмыс істейтін отандастар мен жалдаушылар арқасында алады.

2022 жылғы 1 қазаннан бастап қызметкерлерге жалақының 10%-ына дейінгі мөлшерде жинақтаушы зейнетақыға қосымша сақтандыру жарнасын төлеу құқығы беріледі. Бір мезгілде жұмыс берушілер Халық-ты әлеуметтік қорғау қорының (бұдан әрі - ХӘҚҚ) бюджетіне міндетті 28% жарна төлеу кезеңдерін қаражаттан жинақтаушы зейнетақыларға қызметкерлердің жарналарына мөлшерлес үстеме төлеуге міндетті болады. Сақтандырудың жаңа жүйесіне жалпыға бірдей белгіленген зейнет жасына толуына кемінде 3 жыл қалған жұмыс істейтін азаматтар қатыса алады. Жинақталған қаражат 5 немесе 10 жыл бойы ай сайын тең үлестермен алынады.

Бұл құрамдаушы – таратушы, яғни ортақ, әр жұмыс істейтін азамат жалақысынан 28% мөлшерінде ай сайын түсетін қаражат ХӘҚҚ бюджетінде жинақталады, олар зейнет жасына толған азаматтардың зейнетақы төлемдеріне жіберіледі.

Мемлекет қамтамасыз ететін ең төменгі кепілдіктер: республикалық бюджеттен әлеуметтік зейнетақыларды, мүгедекті бойынша зейнетақыларды, асыраушысынан айрылу бойынша зейнетақыларды қаржыландыру.

Беларусь Республикасында тұрақты тұратын әрбір еңбекке жарамсыз азаматқа зейнетақымен қамсыздандыруға кепілдік беріледі.

ЗЕЙНЕТАҚЫ ЖҮЙЕСІ НЕНІ ҚАМТИДЫ

Беларусь Республикасының Конституциясымен кепілдендірілген зейнетақымен қамсыздандыру құқығын іске асыру үшін заңнамамен еңбек, әлеуметтік, қасиби зейнетақылар (мерзімінен бұрын және қосымша), сондай-ақ сақтандыру ұйымдарының ерікті зейнетақы сақтандыруы бағдарламаларында қосымша зейнетақылар тағайындау көзделеді.

“Үш қосу үш” бағдарламасы: қызметкер өз шотына жалақының үш пайызына дейін аудару алады, жұмыс берушісі де осындай сома қосады.

ЗЕЙНЕТАҚЫ ТҮРЛЕРІ

БЕЛАРУСЬ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗЕЙНЕТАҚЫ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚҰРЫЛЫСЫ

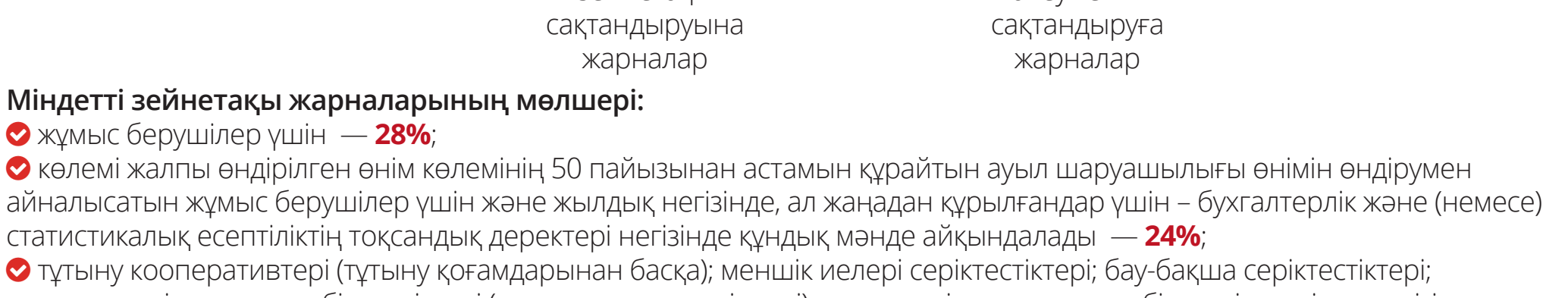

Беларусь Республикасында азаматтардың зейнетақы алуға конституциялық құқығы бар. Бұл үшін қажетті әлеуметтік зейнет жасына толу, асыраушысынан айрылу, мүгедекті алу және т.б. (“Зейнетақымен қамсыздандыру туралы” БР Заңында жазылған).

ХӘҚҚ – өз қаржылық балансы бар заңды тұлға. Бұл қорды қаржыландыру Қорға міндетті сақтандыру аударымдарынан және жарнай кәсіби зейнетақы сақтандыруына жарналардан тұратын әлеуметтік сақтандыру қаражатынан жүзеге асырылады. Сонымен қатар әлеуметтік сақтандыру қаражатына кәсіби зейнетақы сақтандыруына жарналардан түсімдер жатады. Оған зиян келтіргені үшін кінәлі адамдар салуы тиіс түсімдер қосылады. Осы түсімдер сомасы бойынша мертіккен, асыраушысынан айырылған адамдарға төленетін және басқа жәрдемақыларға тең болады.

Сонымен қатар мемлекеттік емес зейнетақы қорлары бар, олардың аясында жұмыс істейтін азамат қорға белгілі бір қаражат төлейді, бұл болашақта мемлекеттің зейнетақымен қамсыздандыруына қосымша болады. Қордың қызметі – жарналарды жинақтау және оларды қор нарығына инвестициялау. Инвестициялар әкелетін табыс Қордың қатысушылары арасында олардың жарналарына сәйкес бөлінеді.

МІНДЕТТІ САҚТАНДЫРУ ЖАРНАЛАРЫНЫҢ МӨЛШЕРІ

Міндетті зейнетақы жарналарының мөлшері:
 • жұмыс берушілер үшін — **28%**;
 • көлемі жалпы өндіріс өнім көлемінің 50 пайызынан астамын құрайтын ауыл шаруашылығы өнімін өндірумен айналысатын жұмыс берушілер үшін және жылдық негізінде, ал қандай кырғандар үшін – бухгалтерлік және (немесе) статистикалық есептіліктің тоқсандық деректері негізінде құндық мәнде айқындалады — **24%**;
 • тұтыну кооперативтері (тұтыну қоғамдарынан басқа); меншік иелері серіктестіктері; бар-бақша серіктестіктері; мүгедектердің қоғамдық бірлестіктері (олардың заңды өкілдері) және мүлкі осы қоғамдық бірлестіктердің меншігінде тұрған ұйымдар үшін, өткен жылғы жұмыс істейтін мүгедектердің шат санында орта есеппен кемінде 30 пайыз болған жағдайда — **5%**;
 • міндетті сақтандыру жарналарын өз бетінше төлейтін жеке тұлғалар; Белмемсақтандыру; ақшалай үлеспен қамтамасыз ететін ұйымдар үшін — **29%**;
 • жұмыс істейтін азаматтар үшін — **1%**.

Жасына қарай еңбек зейнетақысына құқық жалпыға бірдей белгіленген зейнетақы жасына толуға және міндетті сақтандыру жарналарын төлеуі отырып, жұмыс өтілінің (сақтандыру өтілі) болуына байланысты.

ЖАЛПЫ НЕГІЗДЕГІ ЕҢБЕК ЗЕЙНЕТАҚЫСЫ

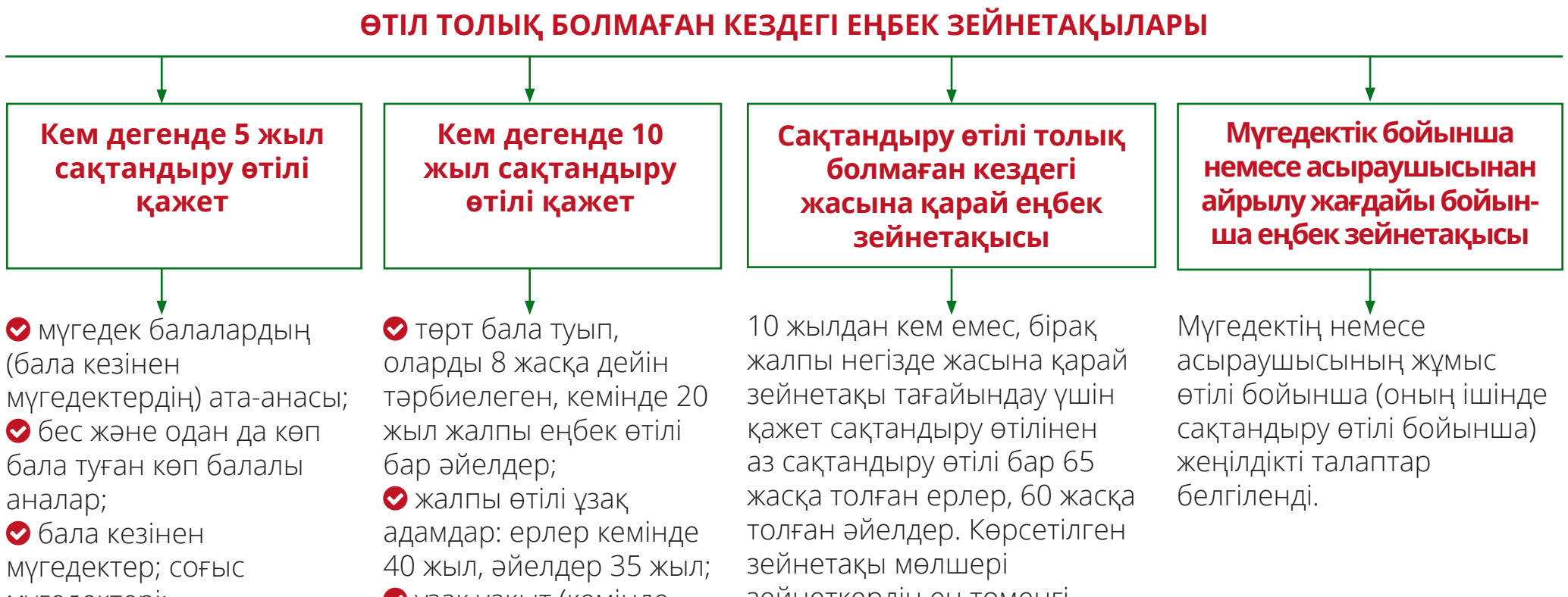
Еңбек зейнетақылары – бұл жасына қарай (жалпы негіздегі жасына қарай зейнетақылар, еңбек жағдайы бойынша немесе әлеуметтік негіздегі бойынша жасына қарай мерзімінен бұрын зейнетақылар қосылады), мүгедекті бойынша, асыраушысынан айрылу жағдайы бойынша, еңбек сiңiрген жылдар үшін, республика алдындағы ерекше еңбегі үшін зейнетақылар.

Еңбек зейнетақылары жұмыс, кәсіпкерлік, шығармашылық және өзге де қызмет кезеңінде мемлекеттік сақтандыруы тиіс болған және заңнамада белгіленген тәртіппен міндетті сақтандыру жарналарын төлеген адамдарға тағайындалады.

Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі	2022 жыл	2023 жыл	2024 жыл	2025 жыл
Сақтандыру өтілі	18 жыл 6 ай	19 жыл	19 жыл 6 ай	20 жыл

Жасына қарай еңбек зейнетақысына және еңбек сiңiрген жылдар үшін еңбек зейнетақысына құқықты іске асырудың міндетті талабы – ХӘҚҚ бюджетіне міндетті ісқасандыру жарналарын төлеуі отырып, жұмыс (өзге де қызмет) өтілінің (сақтандыру өтілі) болуы.

ӨТІЛ ТОЛЫҚ БОЛМАҒАН КЕЗДЕГІ ЕҢБЕК ЗЕЙНЕТАҚЫЛАРЫ

Мүгедекті немесе асыраушысынан айрылу жағдайы бойынша еңбек зейнетақысы (оның ішінде сақтандыру өтілі бойынша) жеңілдікті талаптар белгіленді.

10 жылдан кем емес, бірақ жалпы негізде жасына қарай зейнетақы тағайындау үшін қажет сақтандыру өтілінен аз сақтандыру өтілі бар 65 жасқа толған ерлер, 60 жасқа толған әйелдер. Көрсетілген зейнетақы мөлшері зейнеткердің ең төменгі күнкөріс деңгейінен пайыздық қатынаспен есептеледі.

төрт бала туып, оларды 8 жасқа дейін тәрбиелеген, кемінде 20 жыл жалпы еңбек өтілі бар әйелдер;
 • жалпы өтілі ұзақ адамдар: ерлер кемінде 40 жыл, әйелдер 35 жыл;
 • ұзақ уақыт (кемінде 10 жыл) әскери қызмет атқарған және ерлер үшін кемінде 25 жыл және әйелдер үшін 20 жыл жалпы өтілі бар адамдар;
 • ұзақ уақыт (кемінде 10 жыл) I немесе II топтағы мүгедекті болған адам үшін (2022 жылы – 18 жыл 6 ай) өтіл мүгедекті болған әрбір толық жыл үшін 6 айға азаяды.

ЕҢ ТӨМЕНГІ ЕҢБЕК КЕПІЛДІКТЕРІ

Заңмен ең төменгі зейнетақы кепілдіктері белгіленген, оған сәйкес тағайындалған еңбек зейнетақысының мөлшері белгіленген ең төменгі мөлшерден төмен болмауы тиіс.

Ең төменгі еңбек зейнетақысы: жасына қарай соңғы екі тоқсанда Беларусь Республикасының Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі бекіткен жан басына шаққандағы орташа ең төменгі күнкөріс деңгейінің көбірек шамасының 25% мөлшерінде белгіленген.

I және II топтағы **мүгедекті бойынша 100%**, III топ бойынша 50%, батыр аналарға және мүгедекті болған қарамастан) жасына қарай зейнетақының ең төменгі мөлшерінің 100%-ы мөлшерінде белгіленген.

асыраушысынан айырылу жағдайы бойынша жасына қарай ең төменгі зейнетақы мөлшерінің 100%-ы, **жұмыс істейтін балалар тағайындалады.** Сонымен қатар **әлеуметтік зейнетақы қажетті сақтандыру өтілі жоқ, осыған орай еңбек зейнетақысына құқығы жоқ 65 жасқа толған ерлерге, 60 жасқа толған әйелдерге тағайындалады.**

еңбек сiңiрген жылдары үшін жасына қарай ең төменгі зейнетақының 100% мөлшерінде белгіленген.

Беларусь Республикасында тұрақты тұратын адамдарға **ең төменгі мөлшерде есептелген еңбек зейнетақыларына** орташа жалақының өсуіне байланысты зейнетақыларды ең төменгі деңгейде және қайта есептеу кезінде зейнеткердің нақты жалақысын түзету үшін қолданылатын республикадағы қызметкерлердің орташа жалақысының 20%-ы мөлшерінде үстемеақы белгіленді.

ӘЛЕУМЕТТІК ЗЕЙНЕТАҚЫ

Әлеуметтік зейнетақылар Беларусь Республикасының Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі бекіткен ең көп шамадан соңғы екі тоқсанда орта есеппен жан басына шаққандағы ең төменгі күнкөріс деңгейінен мынадай мөлшерде есептеледі:

Ең төменгі күнкөріс деңгейі	110%	95%	85%	85%	50%	80%* 85%** 95%*** 110%****	130%
Санат	I топтағы бала кезінен мүгедектер	II топтағы бала кезінен мүгедектер	II топтағы мүгедектер (бала кезінен мүгедектерден басқа)	әр бала үшін асыраушысынан айырылу жағдайда балалар	III топтағы бала кезінен мүгедектер	ерлер 65 жас, әйелдер 60 жас	денсаулығынан айырылу дәрежесі кезінде 18 жасқа дейінгі мүгедек балалар: I топ** II топ*** III топ**** IV топ*****

Беларусь Республикасының әлеуметтік (зейнетақы) қамтамасыз ету саласындағы халықаралық шарттарына сәйкес еңбек зейнетақысы және (немесе) басқа мемлекеттерден зейнетақы алатын еңбекке жарамсыз азаматтарға әлеуметтік зейнетақы тағайындалады. Ол мүгедек балаларға, мүгедектерге, оның ішінде бала кезінен мүгедектерге, асыраушысынан айырылған балаларға тағайындалады. Сонымен қатар әлеуметтік зейнетақы қажетті сақтандыру өтілі жоқ, осыған орай еңбек зейнетақысына құқығы жоқ 65 жасқа толған ерлерге, 60 жасқа толған әйелдерге тағайындалады.

КӘСІБИ ЗЕЙНЕТАҚЫ САҚТАНДЫРУЫ ТУРАЛЫ

Зейнетақы заңнамасында еңбек жағдайы ерекше немесе зейнетақы тағайындау мүмкіндігі жөзделген түрлерімен ұзақ зейнетке шығуға байланысты мерзімінен бұрын зейнетақы тағайындау мүмкіндігі жөзделген. Мұндай зейнетақылар тоқыма өндірісінің қызметкерлеріне, мал өсірушілерге, машинамен сау операторларына, тракторшыларға, қалалық жолаушылар көлігінің жүргізушілеріне, авиация қызметкерлеріне, әртістерге, спортшыларға, педагогика және медицина қызметкерлерінің жөзделген санаттарына тағайындалады.

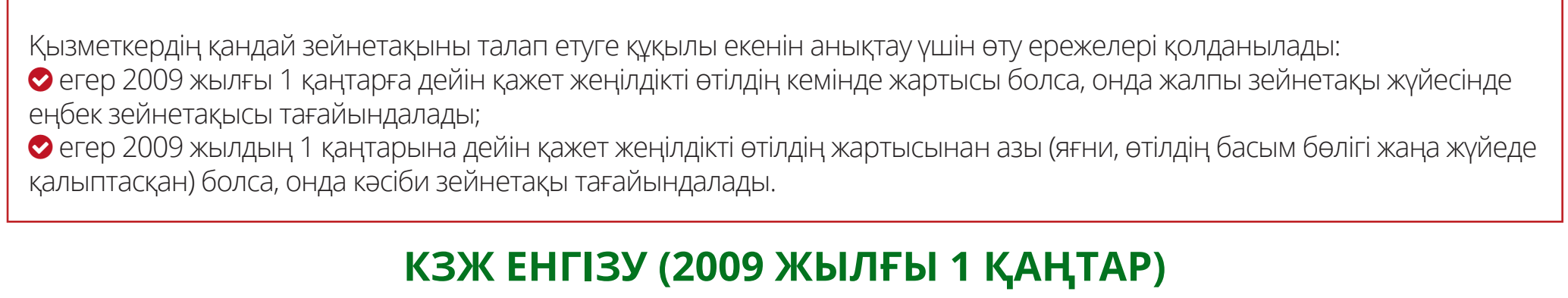

Жаңа кәсіби зейнетақы – жинақтаушы. Мұндай зейнетақының мөлшері аударылған жарналардың көлеміне және қызметкердің оны тағайындауға жалпы зейнет жасынан қаншалықты ерте өтініш бергеніне байланысты (“қанша жинады, сонша алды” қағидаты).

Қазір, өтпелі кезеңде мерзімінен бұрын зейнетақы жалпы зейнетақы жүйесінде (“Зейнетақымен қамсыздандыру туралы” заң бойынша) және жаңа кәсіби зейнетақы сақтандыруы жүйесінде тағайындалады.

Қызметкердің қандай зейнетақыны талап етуге құқығы екенін анықтау үшін өту ережелері қолданылады:
 • егер 2009 жылғы 1 қаңтарға дейін қажет жеңілдікті өтілдің кемінде жартысы болса, онда жалпы зейнетақы жүйесінде еңбек зейнетақысы тағайындалады;
 • егер 2009 жылдың 1 қаңтарына дейін қажет жеңілдікті өтілдің жартысынан азы (яғни, өтілдің басым бөлігі) жаңа жүйеде қалыптасқан) болса, онда кәсіби зейнетақы тағайындалады.

КЗЖ ЕНГІЗУ (2009 ЖЫЛҒЫ 1 ҚАҢТАР)

Жинап келгенде (2009 жылға дейін және одан кейін) қажет жеңілдікті өтілден кем болмауы тиіс

Жеңілдікті өтіл – азаматтың ресми жұмысқа орналасу кезеңі, оның барысында ол мерзімінен бұрын зейнетке шығу құқығы бар жұмыстармен айналысты (лауазымдарда болды).

ҚОСЫМША ЗЕЙНЕТАҚЫ САҚТАНДЫРУЫ

2022 жылғы 1 қазаннан бастап зейнетақы сақтандыруының жаңа түрі – мемлекеттің қаржылық қолдауымен қосымша жинақтаушы зейнетақының ерікті сақтандыруы енгізіледі.

Ерікті зейнетақы бағдарламасы ортақ зейнетақы жүйесі бойынша мемлекеттік міндеттемелерді қозғамайды.

Қызметкер ХӘҚҚ бюджетіне зейнетақы сақтандыруына 1% міндетті сақтандыру жарналарымен қатар өз еркімен өзі таңдаған тариф бойынша жинақтаушы зейнетақы қосымша жарна, бірақ нақты табыстың 10%-нан аспайтын жарна төлей алады.

Жұмыс беруші қызметкер осы бағдарламаға қатысқан жағдайда, жинақтаушы зейнетақыға қызметкердің зейнет тарифіне мөлшерлес, бірақ 3%-дан аспайтын сақтандыру жарнасын төлеуге міндетті. Бұл ретте жұмыс беруші үшін ХӘҚҚ бюджетіне зейнетақы сақтандыруына міндетті жарнаның жалпы тарифі пропорционал төмендейді.

Қызметкер мен жұмыс беруші қызметкер осы бағдарламаға қатысқан жағдайда, жинақтаушы зейнетақыға қызметкердің зейнет тарифіне мөлшерлес, бірақ 3%-дан аспайтын сақтандыру жарнасын төлеуге міндетті. Бұл ретте жұмыс беруші үшін ХӘҚҚ бюджетіне зейнетақы сақтандыруына міндетті жарнаның жалпы тарифі пропорционал төмендейді.

КЕЙІНГЕ ҚАЛДЫРЫЛҒАН ЗЕЙНЕТКЕ ШЫҒУ

Зейнетке бірдей белгіленген зейнет жасына толған соң жасына қарай зейнетақы тағайындалған жағдайда зейнетақы алудан бас тартса және жұмысын жалғастырса, оның мөлшерін қосымша ұлғайта алады.

Бонустар:
 • қосымша өтіл үшін зейнетақыны ұлғайту (зейнетақысыз жұмыс кезеңдері үшін);
 • зейнетақыны премиум көтеру.

Сыйлықақы мөлшері* зейнетақы есептелетін табысқа %-бен. Мысалы: 35 жылдық өтілі бар ер адам 3 жыл зейнетақы алмай жұмыс істеді. Зейнетақы ұлғайды: қосымша 3 жыл өтіл үшін – зейнетақыны есептелетін табыстың 3 пайызына (жұмыс өтілінің әрбір толық жылы бір пайызға); **сыйлықақы есебінен (6% + 8% + 10%)** – зейнетақы есептелетін табыстың тағы 24 пайызына. Натіжесінде зейнетақы зейнетақы есептелетін табыстан 27%-ға немесе 1,42 есе жоғары болады.

Жұмыс кезеңі зейнетақы алмай (жыл) | **Табысқа сыйлықақы** | **...I Әйелдерде 30 жыл, ер адамдарда 35 жыл өтілі болған кезде зейнетақының өсуі (бірнеше есе)**

1	6%	1,1
2	14% (= 6% + 8%)	1,2
3	24% (= 14% + 10%)	1,4
4	36% (= 24% + 12%)	1,6
5	50% (= 36% + 14%)	1,8
6	64% (= 50% + 14%)	2,0

* Кейінге қалдырылған зейнетке шығу үшін сыйлықақы “Зейнетақымен қамсыздандыру туралы” Беларусь Республикасы Заңының 23-1 бабымен көзделген.

ЗЕЙНЕТАҚЫНЫ ҚАЙТА ЕСЕПТЕУ

Зейнетақымен қамсыздандыру деңгейін ұстап тұру мақсатында зейнетақы төлемдерін қайта есептеу мерзімі түрде жүргізіліп тұрады.

Қайта есептеу:
 • еңбек зейнетақысын қайта есептеу – республикадағы қызметкерлердің орташа жалақысының өсуіне байланысты Беларусь Республикасы Президентінің жарлықтары негізінде жылына кемінде бір рет ХӘҚҚ қаражаты зейнетке жүзеге асырылады;
 • ең төменгі еңбек зейнетақыларын, әлеуметтік зейнетақыларды, зейнетақыларға үстемелер мен көтеруді, 75 жастан асқан адамдардың зейнетақысына қосымша төлемдерді қайта есептеу – орта есеппен жан басына шаққандағы ең төменгі күнкөріс деңгейінің (жекелеген санаттар үшін – зейнеткердің ең төменгі күнкөріс деңгейі) өзгеруіне байланысты жүзеге асырылады.

БЕЛАРУСЬ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЕАЭО-ҒА МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ЕҢБЕКШІЛЕРІН ЗЕЙНЕТАҚЫМЕН ҚАМСЫЗДАНДЫРУ ТУРАЛЫ КЕЛІСІМ АЯСЫНДА ҚАТЫСУЫ

Келісім мақсаты – мүше мемлекеттер мен олардың отбасы мүшелерінің зейнетақы құқықтарын қалыптастыру, сақтау және іске асыру.

ЕАЭО-ға мүше мемлекеттер саны **ЕАЭО**

Беларусь Республикасы, Армения, Қазақстан, Қырғызстан және Ресей ратификациялады. Ол осы мемлекеттердің аумақтарында тұратын және 2021 жылғы 1 қаңтардан кейін өтілі бар азаматтарына қолданылады.

Беларусь Республикасы ЕАЭО зейнетақы туралы келісімі төмендегілерге қолданылады:
 • еңбек зейнетақысы;
 • жасына қарай зейнетақы;
 • еңбек сiңiрген жылдар үшін (әскери қызметшілер зейнетақысынан басқа);
 • мүгедекті бойынша;
 • асыраушысынан айрылу жағдайы бойынша.